

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ФОРМУЛ У РОМАНІ РОЗАМУНДИ ПІЛЧЕР “ВЕРЕСЕНЬ” (1990)

Ця стаття присвячена аналізу роману “Вересень” Розамунди Пілчер крізь призму теорії “формульної літератури” Дж. Кавелті. Показано, що авторка успішно оперує численними літературними формулами в художній тканині твору. Також ці формули класифіковано на формули-ідентифікатори, сюжетні формули та інформативні формули.

Ключові слова: роман, Розамунда Пілчер, “формульна” література, літературна формула.

Останніми десятиліттями неабияким успіхом серед прихильників сучасної англомовної літератури користуються любовні романи, детективи, бойовики, фентезі, тобто той сегмент історико-літературного поля, що має назву “масова література” (Р. Пілчер, Д. Браун, С. Ахерн, С. Маєр та ін.). Літературні твори, що мають “формульну природу” (термін Дж. Кавелті), стали об’єктом наукового осмислення, про що свідчать численні історико- та теоретико-літературні праці, присвячені вивченню цього феномена. Про необхідність проведення історико-літературних розвідок, спрямованих на вивчення природи “формульного” твору, стверджують як вітчизняні (В. Гудков [1], Б. Дубін [5], П. Рихло [9], В. Демченко [4], В. Гусєв [2; 3], М. Черняк [12], С. Філоненко [11], А. Таранова [10] та ін.), так і зарубіжні науковці (Ортега-і-Гассет [8], Б. Менцель [7], Дж. Кавелті [6] та ін.). Дослідники суголосні в тому, що саме цей сегмент літературного поля потребує особливої уваги, оскільки вимагає розробки іншого алгоритму аналізу твору, ніж той, що запропоновано при аналізі класичної літератури. Крім того, вивчення механізмів літературної взаємодії між “високою” та “масовою” літературою й кристалізація понять “формульна/масова” література постають у фокусі уваги науковців.

У такому контексті виникає питання: чому ж читацька аудиторія все ж таки прихильно сприймає твори масової літератури, що значно поступаються загальному масиву класичних творів і за рівнем художності, і за глобальністю авторського задуму? Імовірно, що автори “масової” літератури сподіваються на те, що їхні твори будуть до смаку невибагливому читачеві та принесуть йому естетичну насолоду, даючи можливість кожному поринути у світ пригод, любовних авантур та захопливих динамічних інтриг. Тож **метою статті** є висвітлення тих “формульних” механізмів структурування художньої тканини твору масової літератури, яка й забезпечує його успіх серед читачів.

До найрепрезентативніших представників літератури такого типу належить англійська письменниця Розамунда Пілчер. Вона є авторкою низки жіночих любовних романів, що стали культовими в англомовному світі та мали ве-

личезний комерційний успіх у всьому світі (“Кінець літа” (1971), “Голоси літа” (1984), “Вересень” (1990) тощо). За даними авторитетного веб-сайту [14], присвяченого творчості письменниці, світом розійшлися більш ніж 60 млн примірників її книг, а сайт Другого Німецького Каналу (ZDF) [15] повідомляв про початок створення соті екранізації її романів 2 жовтня 2011 р.

Нагадаймо, що “формульна” література характеризується високим ступенем стандартизації звичних для читацького загалу формул, орієнтується на розважальність та виклик інтенсивних негайних переживань, вона не вимагає глибокої аналітики і вкрай рідко претендує на естетичну досконалість. Згідно з визначенням відомого американського культуролога Дж. Кавелті, “успіх конкретного формульного твору залежить від того, наскільки він інтенсифікує звичний досвід”, адже “формула створює свій власний світ, який стає нам близьким унаслідок багаторазового повторювання. Поступово ми вчимося пізнавати цей уявлюваний світ, не співвідносячи його постійно з нашим досвідом” [6].

Ці художні прийоми, а також широкий спектр літературних формул різних рівнів повною мірою реалізується в романі Розамунди Пілчер “Вересень” (“September”), що був опублікований у 1990 р. Цей роман читацька аудиторія та критики сприймали спочатку як продовження іншого роману – “Шукачі мушель” (“The Shell Seekers”, 1987), через образ Ноеля Кілінга, який зустрічається в обох творах. Втім, якщо в “Шукачах мушель” образ Ноеля є ключовим, то у “Вересні” його образ є одним з другорядних.

Прикметно, що цей твір незмінно зацікавлює майже всі читацькі вікові групи, оскільки розповідає історію трьох поколінь сучасних жінок та чоловіків з двох заможних шотландських родів: лордів Балмеріно та родини Ердів, яких об’єднує багаторічна дружба, на тлі підготовки до пишного балу на честь вісімнадцятиріччя доньки спільних друзів Стейтонів.

Варто підкреслити, що назва роману “Вересень” слугує своєрідним “розривом шаблону” для прихильників “формульної” літератури. Думається, що “Вересень” тут символізує не тільки місяць, на який призначено довгоочікуваний бал, а ще й день народження героїні роману Вайолет Ерд, на який за традицією вона

збирала всіх членів родин Ерд та Балмеріно. Також, як пояснюється в романі, “вересень у графстві Релкіркшир – час особливий. Після перших легких заморозків повітря стає кришталевим, кольори яскравіші та насиченіші. Синє небо відображається в річці і в озері, на прибраних полях золотіє стерня. В кюветах буяють дзвоники, схили гір стають лілово-рожевими, там цвіте і солодко пахне верес. Однак найголовніше: вересень – це місяць веселощів. Всі поспішають наповнити його розвагами та зустрічами, поки не настала довга зима з вітрами і холодами, не замела снігом дороги і не відірвала людей одне від одного. Вересень – це друзі, застілля, це повний будинок гостей. У вересні життя в Релкіркширі б’є ключем” [13, с. 113]. Концепт цього осіннього місяця неодноразово, нібито нитками, з’єднує фрагменти оповідання, тобто виконує сюжетоутворювальну функцію. Так, Вірджинія та Едмунд познайомилися саме у вересні. У той самий місяць у Старткрої проходять масові розважальні заходи. Вересень – час повернення додому з відпусток. Водночас вересень, як початок осені, символізує у свідомості читача близькість старості, останній яскравий момент перед затьяжною зимою, перед старістю.

Сюжет роману сконцентровано не навколо однієї героїні або герою, як це часто трапляється в жіночих “формульних” романах, а кожна окрема глава роману фокусує читачку увагу на окремому образі. Розповідь ведеться від третьої особи, таким способом зберігається ефект об’єктивності оповідання. Таку особливість роману можна зарахувати до певних літературних стратегій, використаних автором. Так, зображуючи жінок різного віку, різних уподобань та інтересів, роман націлений на те, щоб охопити більшу читачку аудиторію: тут знайде свій прототип і вісімнадцятирічна мрійлива дівчинка, і молода жінка у свої ранні двадцять, яка прагне знайти своє кохання, і зріла тридцятирічна жінка, яка намагається врятувати свій шлюб, і сильна жінка віком близько сорока, яка практично сама піклується про побут, фінанси, рідних, і вже бабуся, яка хвилюється за своїх дітей та онуків, але має достатньо мудрості, щоб не втручатися в їхні справи. Широтою діапазону своєї проблематики роман охоплює майже всі можливі вікові верстви населення.

Відповідно до поетикальних особливостей “формульного” роману у творі “Вересень” доволі часто використовується формула подорожі. Оскільки герої роману – чи то успішні бізнесмени (Едмунд Ерд, Ноель Кілінг), які нерідко подорожують через свою професійну діяльність, чи то “гламурні” дружини бізнесменів (Вірджинія Ерд, Верена Стейтон), які можуть дозволити собі шопінг за кордоном, чи то молоді авантюристи (Люсілла Блер, Джеф Хоуланд), які можуть відважитися на будь-яку подорож.

Ключовою в романі виявляється подорож молоді Люсілли Блер зі своїм австралійським

приятелем на Майорку, де їм вдається зустрітися із Пандорою, сестрою батька Люсілли, лорда Балмеріно. Історія Пандори в романі оповита таємницею. До моменту її зустрічі з Люсіллою ніхто не знав, як складалася доля Пандори, лунали лише поодинокі звістки про чергове розлучення з непомірно багатим чоловіком, або про зміну маєтку в Парижі на віллу на Майорці. Опис пригод молодих людей разом із Пандорою на Майорці виконаний у традиційному формульному стилі: шикарні автівки, екзотична природа, коштовні речі, їжа та напої. Все націлене на відволікання реципієнта від сірої буденності та на те, щоб компенсувати читачкам відсутність необхідної кількості позитивних емоцій. Таким чином, поданий твір виявляється наділеним важливою ознакою “формульності” – ескапізмом.

У тексті роману присутня також традиційна для типового жіночого роману “формула Попелюшки”. Так, Пандора Блер, повернувшись до родового маєтку, знаходить його не в найкращому стані: часи минулої розкоші залишилися позаду, тепер її брат Арчі разом з дружиною Ізабел намагаються зберегти землі, відремонтувати церкву, підтримувати господарство, допомагати дітям, а отже, ні часу, ні грошей у подружжя на себе не залишається. Пандора в цьому випадку виконує роль доброї феї, яка допомогла Люсіллі повернутися додому, купила Ізабел омріяне нове плаття для балу, а для Арчі відреставрувала батькову військову форму. Проте, вона не лише виявляється корисною в матеріальному плані, але й надихає мешканців маєтку Балмеріно. Після розмови с Пандорою Арчі вирішує розпочати творчу кар’єру та налагодити продаж дерев’яних статуєток, що він робить у своїй майстерні. Навіть практично незнайомий Пандорі Ноель Кілінг відважується зробити пропозицію Алексі саме після розмови з Пандорою. Тож формула Попелюшки в романі Розамунди Пілчер “Вересень” виявляється також дещо трансформованою, коли найбільша увага сконцентрована навколо “чарівної феї”, а не самої Попелюшки.

Щодо типової для масової літератури форми “гідкого каченяти”, то в романі вона також є імпліцитною. Перетворення на красуню не постає ключовою проблемою, проте зображується перетворення юної, недосвідченої, дещо незграбної дівчини Алекси на молоду жінку, яка усвідомлює свою сексуальність та привабливість, відчуває себе коханою та бажаною, що, у свою чергу, призводить до змін у зовнішності: “Ти схудла?”, – запитувала Вірджинія, хоча вже зрозуміла, що не в діті тут справа, і не тому від Алекси немов іде сяйво. Вірджинія помітила це, як тільки увійшла в дім. Їх очі зустрілися, Алекса спокійно дивилася на Вірджинію. Вона не відвела погляд, і ні сорому, ні провини в ньому не було. Алексі двадцять один рік. Схоже, нарешті вона стала дорослою” [13, с. 74].

Зрада Вірджинії провокує розвиток іншої сюжетної формули жіночого любовного роману – формули вибору. Адже наразі, коли Генрі було відправлено в Темплхілл, а із чоловіком у неї були негаразди, їй належало обрати свій майбутній шлях: залишитися із чоловіком, подолати свої сумніви щодо його вірності та боротися за свій шлюб, або ж відправитися на пошуки втраченої молодості з Конрадом, повернутися до Америки, спробувати жити, як раніше. Обидва чоловіки готові були на все, аби втримати Вірджинію біля себе. І вона майже відважилася на подорож до Америки. Проте неочікуване повернення сина, визнання чоловіком своїх помилок відновило довіру в їхньому шлюбі, та Вірджинія залишається вдома, у Шотландії.

Не обійшлося в романі й без формули “кровного антагоніста”. Імовірно, єдину негативну роль у романі виконує двоюрідна сестра Еді Фіндхорн – Лотті Карстерс, хоча всі її лиходійства зводяться до озвучування страхів та підозр, які приховані в думках інших персонажів. Жінка всього лише божевільна, але люди бояться постати перед обличчям своїх страхів, а отже, бояться й саму Лотті. Коли вона була молодшою, її дивацтва вже були помітні: вона певний час працювала покоївкою в будинку Балмеріно, шпигувала за господарями, була незграбною, біла коштовний посуд та не вміла слідкувати за власною гігієною, вона так і не вийшла заміж, що призвело до того, що із часом, після смерті її батьків, її дивацтва посилювались та призвели до божевілля. Рідні були змушені віддати Лотті на лікування до психлікарні. Тепер Еді, єдина рідня, що залишилася в Лотті, погодилася забрати її додому. Проте Лотті постійно лякала Генрі, пліткувала про роман Едмунда Ерда та Пандори Блер, який нібито мав місце за життя першої дружини Едмунда. Окрім того, Лотті шпигувала за Вірджинією та звинуватила її в зраді. Лотті стала тією ланкою в романі, що могла викрити таємниці та кинути тінь на багатьох “позитивних” персонажів, а отже, повинна була бути ізольованою від них. Наприкінці роману Лотті повертають до лікарні, “добро перемагає зло”.

Таким чином, у романі “Вересень” Розамунда Пілчер тією чи іншою мірою трансформує відомі літературні формули заради поживлення сюжету та створення оригінальної його переробки в межах самої формули, що дає всі підстави зарахувати їх до так званих *сюжетних* формул.

У своїх роздумах, діалогах герої роману торкаються й багатьох тривіальних питань, що близькі й знайомі кожній людині. Зауважимо, що широке використання банальних та клішованих сентенцій, тобто *інформативних* формул, є типовими для “формульної” літератури.

Так, у романі можна зустріти такі текстові пасажі, як: “трава завжди зеленіша на іншому схилі пагорба, людській природі властиво бажати того, чого не маєш” [13, с. 215], “кров – не вода” [13, с. 31], “знаєш, в одній старій приказці

сказано: від розлуки любов стає ще сильнішою” [13, с. 89], “напевно, серед непомірної розкоші невеликий несмак блідне і скрадається” [13, с. 107], “у неї була своя життєва філософія й цілий набір правил – приказок, що вона вигадала сама, які вона вимовляла, коли стикалася з труднощами або в розпал найбільш різких суперечок. Наприклад, вона говорила, що щастя – це вміння цінувати те, що тобі дано, і багатство – це вміння задовольнятися тим, що в тебе є” [13, с. 214]. Такі банальні поради в романі є не тільки звичною формулою, а й стають для читачок своєрідним підручником з психології, етики і практики суспільного та подружнього життя.

Проте серед таких формул у романі є й цілком практичні поради, що можуть бути застосовані в реальному житті. До таких належать господарчі хитрощі, кулінарні рецепти або поради щодо зовнішнього вигляду жінок або інтер’єру. Корисною буде й порада, яку дає читачкам Вайолет, щодо догляду за коштовними прикрасами: “Вайолет привезла додому свою діамантову діадему і почистила її, занурюючи стару зубну щітку в нерозбавлений джин. Цей старовинний рецепт вона колись вивідала у місіс Харріс. Виходило непогано, тільки жажлива витрата діана, так вважала Вайолет” [13, с. 227].

Щодо кулінарних страв, то роман повний описами як самого процесу їх приготування, так і вибору страв у ресторані або на званій вечері. У перший день знайомства з Ноелем Алекса готує відбивні з ягняти: “Алекса вийняла з холодильника відбивні, підбрала все потрібне для салату, дістала батон хліба. Відбивні вона покпала на решітку гриля, взяла глечик із соусом” [13, с. 17], а далі: “Алекса зайнялася салатом. Гострим ножом щось різала на смужки і рубала на шматочки – помідори, селеру, маленькі свіжі грибочки. Алекса заправляла салат: чудове зелене оливкове масло, трохи винного оцту, ароматні травки. Від їх аромату в Ноелю слинки потекли. Покінчивши із салатом, вона почала збирати на стіл: скатертина в червону клітинку, чарки, сільничка, дерев’яні млинки для перцю, керамічна маслянка. Діставши з буфета виделки й ножі, вона дала їх Ноелю, а він розклав по місцях” [13, с. 18]. Доглядаючи за маленьким Генрі, “Еді зварила йому сосиски, підсмажила картопляні оладки і відкрила банку квасолі. Поки він, сидючи за кухонним столиком, поглинав усе це, Еді сиділа навпроти та пила чай” [13, с. 36]. Такі описи актуалізують попередній досвід читачок, змушують згадати смак тих чи інших страв, уявити себе на місці героїні, можливо, навіть, надихають на приготування подібної страви самостійно.

Іншим прикладом використання формул такого типу є текстові пасажі, в яких згадується про стиль одягу, макіяж, зовнішній вигляд персонажів. Так, наприклад, образ Пандори завжди супроводжується деталізацією її зовнішності: “При першому ж погляді на неї стало ясно,

що вона теж не байдикувала, а працювала над удосконаленням власної зовнішності: вимила волосся, пофарбувала нігті, зробила макіяж, облилася "Пуазоном". На ній було плаття в яскравих різнокольорових ромбах з тонкого дорогого джерсі й таке елегантне, що було ясно – воно куплено в Італії" [13, с. 137].

До іншого типу формул у романі належать *формули-ідентифікатори*, що реалізуються у творі за рахунок назв торговельних марок, географічних об'єктів, періодичних видань тощо. Такі формули втілюють як стихію повсякденності, що, у свою чергу, створює ефект впізнаваності, так і екзотику (екзотичні країни, незвичні назви, дорогі бренди), адже тут важливо, щоб під час читання твору актуалізувався не тільки особистий досвід читача, а і його читацький досвід, сформований на попередніх зверненнях до "формульних" творів.

Так, у романі присутній широкий ряд географічних назв (як назв країн, так і специфічних назв графств та округів Великобританії). Це пояснюється використанням сюжетної формули подорожі, згаданої вище. У площині тексту можна зустріти такі назви: Малаві, Мадейра, Пакістан, Ібіца, Австралія, Франція, Швейцарія, Кошта Смеральда в Сардинії, Альгарве в південній Португалії, Колорадо, Нью-Йорк, Токіо, Гонконг, Кала-Сен-Торре, Квінсленд тощо. Використовуються також назви британської місцевості: Глостершир, Корріхілл, Сазерленд, Глазго, Кіркторнтон, Сомерсет, Беркшир тощо. Особливу увагу приділяє автор Лондону (Пембрук Гарденс, Овінгтон-стріт, Букінгемський палац, Ріджент-Парк, Сіті, Вестмінстер тощо) та Нью-Йорку (Централ-парк, П'ята авеню, Рокфеллер-центр, Лонг-Айленд, Манхеттен). Окрім надання тексту роману екзотичного відтінку, використання різних реальних географічних назв та описів відповідної місцевості має своє цілком практичне та комерційне значення. Так, той факт, що Розамунда Пілчер часто згадувала в своїх творах Корнуолл та Девон, спричинив сплеск туристичної активності у вищезгаданих регіонах, унаслідок цього Розамунда Пілчер здобула нагороду Британського Туризму (The British Tourism Award) у 2002 р. за позитивний ефект її романів на стан туристичного бізнесу країни [13].

Як продовження тематики подорожі в романі зустрічаються також назви світових авіакомпаній, провідних аеропортів, літаків: Kennedy Airport, Heathrow, Turnhouse; British Airways, Pan America; Concorde, Boeing 747 тощо.

Як показники розкішного життя заможних героїв, що доповнюють ідеалізований образ, властивий творам формульного писемства, Розамунда Пілчер використовує назви відомих готелів ("The Ritz", "The King's Hotel", "The Colony Club", "The Caledonian Hotel"), ресторанів ("The Connaught", "Claridges", "Rafaelli's", "Motorway Service Station", "The Cafe Carlyle", "Lespleiades", "The Wine Bar"), магазинів

("Harrods", "Dermot Honeycombe's antique shop", "Marks and Spencer", "McKay's", "Fortnum's"), марок одягу ("Burberry", "Hermes", "Caroline Charles", "Brooks Brothers", "Ralph Lauren"), парфумів ("aftershave-Antaeus by Chanel", "White Linen", "Delicious by Fendi", "Dior Poison"), сортів вина, віскі або інших алкогольних напоїв ("Grouse", "Haig's", "Beaujolais", "Harvey's Bristol Cream", "The Famous Grouse", "Foster's", "Scotch", "Gordon's Gin", "rhubarb wine").

Через формули-ідентифікатори розкривається й бізнесова тематика, тут ми знаходимо назви провідних світових компаній і корпорацій ("Wenborn & Weinburg", "Saddlebags", "Sanford Cubben") та відомих періодичних видань, переважно бізнесового спрямування ("Newsweek", "Advertising Age", "The Financial Times", "Country Life", "Wainwright in Scotland", "The Scotsman", "The New York Times", "The Country Landowner's Journal").

У романі "Вересень" марка авто, яке використовує той чи інший персонаж, є показовою. Так, молода Алекса користується невеличкою вантажівкою для своєї роботи (a little minivan), Ізабел керує сімейною автівкою (minibus), її чоловік Арчі сідає за кермо старенького "ленд ровера" (Land Rover). У родині Ердів кожен член має більше ніж один автомобіль. Так, Едмунд має вишуканий "БМВ" (BMW) та потужний "субару" (Subaru), його дружина Вірджинія користується маленьким "сіатом" (a little Seat) або "панда-кар" (a wee Panda car). Пандора також обирає авто під настрій – чи то "БМВ" (BMW), чи то вишневий "мерседес" (dark-red Mercedes). Ноель віддає перевагу економічному "фольксвагену" (Volkswagen Golf). Згадуються в романі й такі відомі марки авто, як "Остін Міні" (his little Baby Austin) та "Ролс-Ройс" (Rolls Royce).

Широке використання брендів є ознакою масовості літератури. У грі автора із читачем бренд відтворює дійсність, залучає реципієнта до гри із зображуванним предметом і його умовною цінністю. Він стає знаком презентації тієї чи іншої культури та вносить у семантику тексту ту систему мислення й ті смисли, які відображають певну культуру.

Варто також підкреслити, що мова героїв позначена певними маркерами, що наближають текст до буденної мови читача. Це створює комфорт прочитання, дає змогу насолоджуватися подією стороною роману, не зупиняючись для розкодування хитромудрих епітетів або оригінальних метафор. Так, у романі можна спостерігати велику кількість просторічних виразів ("old gasbag", "to go to the john", "to go to see loo", "I like women with big tits and fat bums", "sexy sheila", "think of lovely lolly", "you're such a ninny", "poor chap", "the local bobby", "queer", "Miss Hoity-Toity"), широковідомих фразеологізмів ("It's time to switch tables", "nineteen shillings in the pound", "Fat lot of good they are", "She must be turning in her grave", "to gather lots of

lovely moss", "bone of contention", "to swell the throng", "to come up trumps", "I wouldn't do this for all the tea in China", "the black ewe"), сленгових виразів ("Hey you, goop", "old bag", "mean Matron") або навіть використання низької лексики ("bloody spongers", "shit", "bloody hell", "a right wee whore", "silly old cow", "bloody woman", "bloody peacock").

Цікавим фактом оповідання в сучасних текстах, зокрема в романі "Вересень", стає використання номіналій відомих реальних історичних діячів суспільного чи культурного життя, що свідчить про інтелектуалізацію текстового простору роману. Їхні імена вже самі стали стійкими брендами, які несуть у собі певне інформативно-змістовне навантаження. Так, у тексті зустрічаються імена історичних персоналій – Марія Стюарт та граф Босуел ("Mary Stuart and Bothwell riding together up the Royal Mile" [13, с. 28]), цар Лідії Крез ("rich as Croesus" [13, с. 181]), біблейський персонаж Мафусаїл ("Old as Methuselah" [13, с. 206]), імена літературних діячів та назви їхніх творів – Вільям Морріс ("–You follow the rules of William Morris. – And what do you mean by that? – You have nothing in your house that you don't know to be useful nor think to be beautiful" [13, с. 207]), Редьярд Кіплінг, "Шлях паломника" Джона Баньяна ("reading aloud the stories of Rudyard Kipling, or Pilgrim's Progress" [13, с. 35]), оповідання про "Чудову П'ятірку" Енід Блайтон ("a chapter or two from The Famous Five" [13, с. 87]), "Коханець Леді Чатерлей" Девіда Герберта Лоуренса ("It smacks a little of Lady Chatterley, doesn't it?" [13, с.216]), згадується уривок з Вальтера Скотта ("Caledonia, stern and wild, fit nurse for a poetic child... Who wrote that? Some stupid old fool" [13, с. 127]), використовується образ "Гидкого каченяти" Ганса Крістіана Андерсона ("her Ugly Duckling had become an Ugly Duck" [13, с. 217]) та мотив ірландської народної казки про золото лепреконів ("like a pot of gold, at the end of a fairy-tale rainbow" [13, с. 234]).

Розамунда Пілчер також майстерно використовує стратегічний прийом підкріплення літературного художнього образу образом чуттєвим. Так, згадування героями роману імен популярних музичних виконавців, класичних композиторів, назв відомих пісень та їх цитування використані в творі, щоб надати акценту певним зображуваним подіям або образам. Таким чином, у читача формуються асоціації між певним музичним твором або виконавцем та відповідним літературним образом.

Так, зустрічаються в романі згадування музичних творів Рахманінова ("Rachmaninoff. The Second Piano Concerto", "Songs like "Oh, Lovely Moon" and "The Barcarolle" leave me quite weak-kneed" [13, с. 108]), групи Бітлз ("some of the old Beatles records" [13, с. 109]), Метта Монро ("Matt Monro telling some female to "Walk Away" [13, с. 130]), Джуді Гарланд ("Judy Garland tearing her guts out with "The Man That Got Away": The

road gets tougher/ It's lonelier and rougher/ With hope you burn up,/ Tomorrow he will turn up..." [13, с. 130]), Курта Вейля ("Kurt Weill. "But the days grow short when you reach September" [13, с. 232]), Боббі Шорта ("listening to Bobby Short" [13, с. 158]) та загальновідомі англійські народні пісні ("Praise My Soul the King of Heaven" [13, с. 24], "Speed Bonnie Boat Like a Bird on the Wing over the Sea to Skye" [13, с. 34], "The Flowers of the Forest" [13, с. 191], "Ho Ro My Nut Brown Maiden" [13, с. 35]).

Висновки. Таким чином, аналіз роману "Вересень" показав, що існує ряд певних прийомів, які Розамунда Пілчер реалізує за допомогою використання різних типів літературних формул (формули-ідентифікатори, сюжетні формули, інформативні формули). Найбільш успішним є те, що письменниця ефективно використовує вищезгадані формульні типи, задовольняючи потребу читачької аудиторії в ескапізмі та поживляючи певні стереотипи. Тож не дивно, що її роман "Вересень" сподобався численній армії прихильників та був екранізований.

Список використаної літератури

1. Гудков Л. Литература и общество: введение в социологию литературы / Л. Гудков, Б. Дубин, В. Страда. – Москва : РРГУ, 1998. – 78 с.
2. Гусев В. А. Классическая, экспериментальная и массовая литература в поле современной культуры [Электронный ресурс] / В. А. Гусев. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Sfil/Lit/2009_15/st_1.pdf.
3. Гусев В. А. Массовая литература и её читатели [Электронный ресурс] / В. А. Гусев. – Режим доступа: <http://www.info-library.com.ua/books-text-10581.html>.
4. Демченко В. Д. Преса в процесі урбанізації суспільства: культуртрегерська функція / В. Д. Демченко // Біблія і культура. – Чернівці : Рута, 2008. – Вип. 8–9. – С. 235–238.
5. Дубин Б. Классическое, элитарное, массовое: начала дифференциации и механизмы внутренней динамики в системе литературы / Б. Дубин // Новое литературное обозрение. – 2002. – № 57. – С. 6–2.
6. Кавелти Дж. Изучение литературных формул [Электронный ресурс] / Дж. Кавелти. – Режим доступа: <http://www.metodolog.ru/00438/00438.html>.
7. Менцель Б. Что такое "популярная литература"? / Б. Менцель // Западные концепции "высокого" и "низкого" в советском и постсоветском контексте. Новое литературное обозрение. – 1999. – № 40 (6). – С. 391–408.
8. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс / Х. Ортега-и-Гассет // Эстетика. Философия культуры. – Москва : Искусство, 1991. – С. 177–189.
9. Рихло П. Масова література (тривіальна література) / П. Рихло // Лексикон загально- та порівняльного літературознавства. – Чернівці : Золоті литаври, 2001. – С. 313–317.
10. Таранова А. Питання вирізнення масової літератури серед інших видів художньої лі-

- тературної творчості / А. Таранова // Літературознавчі обрії : праці молодих учених. – Київ : НАН України, 2009. – Вип. 14. – С. 66–73.
11. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс, гендер, жанр : монографія / С. Філоненко. – Донецьк : Ландон – XXI, 2011. – 432 с.
12. Черняк М. А. Массовая литература XX века : учеб. пособ. / М. А. Черняк. – Москва : Флинта : Наука, 2007. – 432 с.
13. Pilcher R. September / R. Pilcher. – London : St Martins Pr., 1990. – 536 p.
14. Stories of Rosamunde Pilcher [Electronic resource]. – Mode of access: <http://kiswebdesigns.com/rosamundepilcher/news.html>.
15. Zweites Deutsches Fernsehen [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.zdf.de/ZDF/mediathek/beitrag/video/1455380/100>. – Rosamunde-Pilcher-Film-im-ZDF.

Стаття надійшла до редакції 09.08.2014.

Тарасенко К. В. Особенности использования литературных формул в романе Розамунды Пилчер “Сентябрь” (1990)

Эта статья посвящена анализу романа “Сентябрь” Розамунды Пилчер сквозь призму теории “формульной литературы” Дж. Кавелли. Показано, что автор успешно использует в тексте произведения многочисленные литературные формулы. Также представлена классификация этих формул: формулы-идентификаторы, сюжетные формулы и информативные формулы.

Ключевые слова: роман, Розамунда Пилчер, “формульная” литература, литературная формула.

Tarasenko K. The Peculiarities of Usage of Literary Formulas in the Novel of Rosamunde Pilcher “September” (1990)

One of the most representative genres of the “formula” literature is a novel for women that attracts the attention of the reader with the necessary love-plot with the gender elements. This article is devoted to the studies of the nature of Rosamunde Pilcher’s novel “September” (1990). Rosamunde Pilcher is one of the most favourite English writers of the modern period. Her novels have always been in the focus of the readers’ attention (“Under Gemini” (1976), “Wild Mountain Thyme” (1978), “The Carousel”(1982), “Voices in Summer”(1984), “Coming Home” (1995), “The Key”(1996), “Shadows” (1999), “Winter Solstice (2000) etc) and have always been published and well sold out. Defining the character of the writer’s creative exploration helps to realize the processes in the contemporary social and cultural environment. During the research the classification of literary formulas of popular romantic fiction has been created (plot formula, informative formula, formula of identification etc).

There are such attributes of the “formula” literature such as using the plot elements of the “Cinderella” fairy tale, formula of travelling, formula of Fortune, formula of choice. All of them represent plot formulas. As for the informative formulas – pieces of advice, wisdom, practical advice. As for formulas of identification – popular brands, geographic names, names of the companies, names of the cars etc. The language of the novel is very diverse: set-phrases, barbarisms, metaphors, epithets, slang. All this serves to attract the audience and every reader can find familiar objects for him – in such a way Rosamunde Pilcher uses the effect of “brand recognition” what is a specific literary strategy widely used in “formular” literature.

It gives an opportunity to analyze the specific character of using the formula fiction strategies in the Rosamunde Pilcher’s novel “September”. The author is very successful as her book has been put into a film as well as its high creativity, commercial success and ability to attract the audience.

Key words: novel, Rosamunde Pilcher, literary formula, “formula literature”.